

Міністерство освіти та науки України
Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола

Циклова комісія журналістики

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**Особливості редагування енциклопедій для дітей
(на прикладі серії «100 фактів про...»)**

Виконала:

студентка 4 курсу, групи В-41
спеціальності 061 «Журналістика»

Безух Л. М.

Науковий керівник: Вишневська Г. Б.

Рецензент: Капітан В. С.

Оцінка _____

Безух Л. М. Особливості редагування енциклопедій для дітей (на прикладі серії «100 фактів про...»).

Дипломна робота на здобуття кваліфікації молодшого бакалавра зі спеціальності 061 «Журналістика». Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола. Тернопіль, 2023. 46 с.

Роботу присвячено дослідженню особливостей редагування дитячих енциклопедій. Розглянуто роботу редактора над дитячим довідковим та пізнавальним виданням. Проаналізовано книги серії «100 фактів про...»: «100 фактів про їжу», «100 фактів про планету Земля», «100 фактів про науку», «100 фактів про людське тіло».

Ключові слова: *дитяча література, пізнавальна література, дитяча енциклопедія, довідкове видання.*

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1 РЕДАКЦІЙНА ПІДГОТОВКА СЕРІЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ ВИДАНЬ ДЛЯ ДІТЕЙ.....	6
1.1 Довідкові видання: визначення, типологія, редакторський аналіз	6
1.2 Енциклопедія для дітей: окреслення поняття	11
1.3 Серія видань як вдале рішення для дитячої довідкової літератури.....	17
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ РЕДАГУВАННЯ СЕРІЇ ДИТЯЧИХ ЕНЦИКЛОПЕДІЙ «100 фактів про...».....	22
2.1 Загальна характеристика серії «100 фактів про...»	22
2.2 Робота редактора над текстовою частиною	28
2.3 Особливості художньо-технічного оформлення.....	32
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39
ДОДАТКИ.....	43

ВСТУП

Довідкові видання, зокрема енциклопедії відіграють надзвичайно важливу роль у житті кожного. У пригоді вони стають і найменшим читачам, під час формування та становлення особистості у дитячому віці. Сучасним дітям як ніколи важливо швидко знаходити необхідну і головне достовірну інформацію, відповіді на численну кількість запитань, що виникають у процесі розвитку. Енциклопедії, завдяки лаконічності викладу змісту та зручному для швидкого пошуку розміщенню інформації у цьому допомагають. Оскільки у суспільстві сформований високий рівень довіри до енциклопедій, а батьки прагнуть давати своїм дітям лише найкращу літературу постає необхідність у більш ґрунтовному вивченні особливостей редагування саме дитячих енциклопедій.

Впродовж останніх років можемо спостерігати дуже інтенсивний ріст дитячого сегменту книговидавання. Особливо це стосується розвиваючих та енциклопедичних видань. Саме це зумовлює інтерес для більш детального вивчення особливостей редакторської роботи над цим типом літератури. Аналізуючи роботи вітчизняних науковців, можемо констатувати, що напрями досліджень у енциклопедистиці є досить багатоаспектними. Праці у цій сфері здійснювали Е. Огар, Н. Черниш, С. Лісіна, А. Харлан, Л. Шубіна. Проте у питаннях дослідження саме дитячих енциклопедій все ж залишаються проблемні місця.

Актуальність роботи визначається тим, що зараз спостерігаємо збільшення кількості різноманітних дитячих енциклопедій на книговидавничому ринку України. Тому виникає необхідність дослідити особливості роботи редактора над дитячими енциклопедіями.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше було проаналізовано серію енциклопедій для дітей з точки зору саме редакторської роботи: стилю текстів та художньо-технічного оформлення.

Метою роботи є дослідження та аналіз особливостей роботи редактора над дитячою енциклопедією на різних етапах її створення на прикладі серії «100 фактів про...».

Для досягнення мети було зrealізовано такі **завдання**:

- окреслити поняття «енциклопедія для дітей»;
- дослідити доцільність створення серій дитячої довідкової літератури;
- проаналізувати особливості роботи редактора над текстовою частиною енциклопедій для дітей;
- охарактеризувати основні риси художньо-технічного оформлення енциклопедій для дітей.

Об'єкт дослідження: редагування дитячих енциклопедій.

Предметом дослідження стали книги серії «100 фактів про...»: «100 фактів про їжу», «100 фактів про науку», «100 фактів про людське тіло», «100 фактів про планету Земля».

Під час написання застосовано **методи** наукового дослідження: порівняння, аналіз, синтез, типологізація, опитування, індукція та дедукція.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вона може допомогти у вивченні та викладанні дисциплін «Редагування дитячої літератури» та «Редагування довідкової літератури». Також ці матеріали можуть слугувати для подальшого написання різноманітних наукових робіт.

Структура роботи: дипломна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Список використаних джерел містить 40 позицій. Загальний обсяг дипломної роботи: 46 сторінок, з них 31 сторінка основний текст.

РОЗДІЛ 1 РЕДАКЦІЙНА ПІДГОТОВКА СЕРІЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИХ ВИДАНЬ ДЛЯ ДІТЕЙ

1.1 Довідкові видання: визначення, типологія, редакторський аналіз

Довідкові видання є дуже важливим компонентом нашого життя. Звісно, у час комп'ютеризації та ери інтернету багато хто, обираючи між онлайн ресурсами і друкованими джерелами, вибере перше. Але, на нашу думку найточнішим та найбільш достовірним джерелом інформації ще багато років будуть залишатися друковані книги.

«Довідкове видання — це видання, в якому різноманітна інформація наукового або прикладного характеру розміщена в зручному для швидкого пошуку порядку і не призначена для суцільного читання» [24, с. 334].

Головною перевагою довідкової літератури вважають те, що вона спроможна надати необхідну, або ж просто цікаву читачеві інформацію в максимально стислому викладі і для пошуку цієї інформації не потрібно багато часу.

Вчений М. Тимошик у своїх працях стверджує, що довідкову літературу можна поділяти на такі великі групи:

- 1) видання, що містять систематизовану інформацію з певної однієї, або кількох галузей знань;
- 2) видання більш загального характеру, містять інформацію спільної тематики, але різних галузей знань.

Слід відзначити, що до довідкових видань є певні вимоги, дотримання яких відрізняє цей тип літератури від інших. Одна з найважливіших стосується повноти фактичного матеріалу, будь-яка інформація повинна висвітлюватись різносторонньо та бути актуальною на момент написання. Також довідкові видання та теми яким вони присвячені повинні мати певну наукове та практичне значення. Ключовим фактором у користуванні таким виданням є зручність пошуку, його у свою чергу забезпечує пошуковий апарат видання, а також наявність системи покликань.

Робота редактора над таким типом видань характеризується особливо прискіпливим добором та перевіркою фактичного матеріалу. Також важливо дотримуватися певних особливостей в мові та стилі викладу інформації, пам'ятати про лаконізм. При художньо-технічному редагуванні увагу звертають перш за все на пошуковий апарат для зручної орієнтації у виданні.

Систематизується та оформлюється весь текстовий матеріал згідно з потребами тієї чи іншої цільової читацької аудиторії. Але все ж, особливості роботи редактора над довідковим виданням перш за все залежить від виду цього видання.

Видовий ряд довідкових видань є дуже великим. До найважливіших можемо віднести такі: енциклопедія, словник, довідник. Також довідковими можемо вважати, ще й видання які водночас є й рекламними: каталог, путівник, прейскурант, проспект, афіша.

Словникові видання містять перелік слів, розміщених за певним принципом, зазвичай — алфавітним, та коротку дефініцію цього слова, або ж його переклад іншою мовою.

Довідник — видання що містить короткі відомості з певної галузі знань чи предмета. Довідник дозволяє швидко відшукати необхідну інформацію і сформулювати поняття про те чи інше явище.

Головну роль серед усіх довідкових видань займають саме енциклопедії. Вони представляють собою комплексні та всеосяжні джерела інформації, які надають вичерпні відомості про різні теми. Енциклопедичні видання вважають найбільш авторитетними, саме тому вони потребують ретельного редакторського опрацювання.

«Енциклопедія — довідкове видання, що містить узагальнені основні відомості з однієї, кількох чи усіх галузей знань та практичної діяльності, викладені у вигляді статей, розташованих за абеткою їх назв чи у систематичному порядку» [1].

Серед різноманіття енциклопедичних видань бачимо багато відмінних за змістовим та тематичним наповненням книг, з різною структурою, читацькою

аудиторією та цільовим призначенням. Саме це зумовлює необхідність у створенні типології енциклопедій.

За інформативністю матеріалу енциклопедичні видання поділяють на:

- власне енциклопедії (відрізняються повнотою інформації, всебічністю добору фактів та оцінок, статті найбільш розлогі, явища висвітлюються комплексно з урахуванням багатьох аспектів);
- енциклопедичні словники (відрізняються від словників тим, що зосереджують свою увагу саме поясненні певного поняття або явища, коли словники лише тлумачать слово);
- енциклопедичні довідники (містять лаконічніші статті ніж класичні енциклопедії, без додаткових фактів та допоміжних для розуміння матеріалів);
- енциклопедичні словники-довідники (складаються із впорядкованого за певними критеріями переліку понять із коротким поясненням та додатковими відомостями наукового або ж прикладного характеру).

За змістом розрізняють такі види енциклопедій:

- універсальну (загальну), вона містить відомості з усіх, чи багатьох галузей знань;
- галузеву: висвітлює інформацію окремих галузей науки, освіти, культури, техніки, спорту, тощо;
- спеціалізовану, яка у свою чергу може бути тематичною (розкриває одну локальну тему) та персональною (присвячена окремій особистості);
- регіональну: містить сукупність відомостей про якийсь регіон чи населений пункт.

Наступний, дуже важливий критерій у класифікації, який відіграє вирішальну роль в процесі створення будь-якого видання — читацька аудиторія. В цілому аудиторія читачів таких видань як енциклопедичні дуже широка, необмежена, вчена Н. Черниш у своїх працях виокремлює такі групи читачів, які користуються енциклопедичними виданнями:

- «фаховий читач;
- масовий читач;

– юний читач» [31].

За обсягом енциклопедії є:

- одностомні;
- багатотомні.

«За методом розташування матеріалів енциклопедії можуть бути алфавітними, систематичними або змішаними (алфавітно-систематичними)» [31].

В алфавітних енциклопедіях матеріал розміщено за абеткою, це забезпечує зручність та швидкість пошуку необхідного матеріалу. Систематичними називають енциклопедії в яких інформація розташована за певною авторською системою системою або в хронологічній послідовності, зазвичай такі енциклопедії розраховані на добре підготованого читача. Змішані енциклопедії зазвичай містять великі розділи присвячені окремим темам, статті в середині таких розділів упорядковані за абеткою, а самі розділи за певною системою.

За повнотою інформації виділяють такі енциклопедії:

- «великі (понад 12 томів);
- малі (10–12 томів);
- короткі (4–9 томів);
- енциклопедичні словники та енциклопедії (1–3 томи)» [26, с. 82].

Робота над енциклопедичним виданням вимагає прискіпливості та уважності. Редактор, що працює над цим видом літератури повинен бути дуже ерудованим та обізнаним в різних сферах життєдіяльності. Дуже часто над енциклопедіями, особливо коли говоримо про фахові, працюють одночасно два редактори: літературний та науковий, або ж формують редакційну колегію (складається із головного редактора та фахівців певної галузі про яку йдеться у виданні). У такому випадку літредактор відповідає за дотриманням усіх норм редагування, правопис, грамотність та логічність побудови речень, слідкує за дотриманням уніфікованості всіх статей видання. В той ж час науковий редактор

перевіряє достовірність фактичного матеріалу та його актуальність, оцінює змістове наповнення текстів.

Перш ніж починати роботу над енциклопедичним виданням, редактор повинен визначити читацьку аудиторію та цільове призначення, тоді розробити концепцію видання і скласти словник.

«Ідейний задум кожного енциклопедичного видання необхідно оформити у вигляді концепції видання. Енциклопедична концепція дає відповідь на питання, для чого і для кого укладається енциклопедія, яке її теоретичне і практичне значення, якою буде структура видання, його зміст, особливості наповнення, стилістика, інші характеристики» [26, с. 37].

Концепція — це своєрідна інструкція для подальшої роботи над енциклопедією, її попередній проект. Все художньо-технічне оформлення та особливості укладання базуються саме на концепції майбутньої енциклопедії.

Словник — список гасел, скелет майбутнього енциклопедичного видання. Складаючи словник, до кожного гасла подають короткий опис майбутніх статей, побажання щодо змісту, а також зазначають необхідний обсяг.

Коли над статтями працює не один автор, а колектив — необхідно також чітко сформулювати їм завдання. Розповсюдженим є явище, коли починається робота над енциклопедією, на етапі розробки концепції, редактор складає «типову статтю», вона слугує своєрідним прикладом написання і в подальшому полегшує роботу редактору в уніфікації текстів.

«Стаття — структурна одиниця енциклопедії. Її основою є конкретні данні і факти, поняття, закони, правила що характеризують заголовок» [24].

Типова структура енциклопедичної статті:

- 1) заголовок (це може бути реєстрове слово, або ж назва статті);
- 2) дефінітивна частина (коротке та науково точне визначення поняття про яке йдеться у заголовку);
- 3) безпосередньо текстова, основна частина, саме тут міститься широке пояснення явища.

4) Статтю також можуть доповнювати такі елементи як схеми, таблиці, діаграми, малюнки, фотографії, бібліографічні відомості з посиланням на додаткову літературу.

«Статті в енциклопедичних виданнях можуть мати різний розмір залежно від ступеня деталізації понять, розділів, явищ, персоналії, наявності бібліографії та ілюстративних матеріалів. На обсяг статті орієнтують автора під час її замовлення» [27, с. 23].

За обсягом статті бувають:

- короткі (один абзац);
- середні (кілька абзаців – одна сторінка);
- довгі (кілька сторінок).

На початкових етапах редагування редактори не поспішають одразу вносити правки, а лише роблять помітки на полях, звертають увагу на авторські недосконалості. Далі віддають матеріали автору на доопрацювання, виправлення недоліків. Після авторського внесення правок редактори приступають до літературного редагування. На цьому етапі відбувається заміна деяких слів скороченнями, редактори створюють систему посилань між статтями, тобто об'єднують всі тексти в єдине ціле видання.

1.2 Енциклопедія для дітей: окреслення поняття

В житті кожної дитини, в процесі зростання та формування особистості, приходить момент коли в свідомості виникає безліч питань про навколишній світ. Розуміючи, що батьки допитливих малюків не можуть знати відповідей на усі їх «чому?», саме у цей час, з усього розмаїття дитячої літератури, на допомогу приходять дитячі енциклопедії.

Перед окресленням поняття «енциклопедія для дітей», визначимо що ж таке загалом література для дітей. Дослідниця Е. Огар у своїх працях стверджує, що під терміном «дитяча література» варто розглядати певний пласт творів різного характеру, як художнього, так і не художнього. Головним реципієнтом

цих творів виступає дитина і створюються вони зважаючи на специфіку психологічного розвитку певної вікової групи.

Виходячи з цього, можемо стверджувати, що енциклопедія для дітей — видання довідкового чи пізнавального характеру, що містить узагальнення інформації з однієї, або ж кількох галузей знань укладених у формі статей, призначене для читання дітьми та створене згідно всіх вимог до дитячої літератури.

Дитяча енциклопедія повинна втілювати у собі такі функції:

- Виховна тісно пов'язана з іншими функціями і виконує свої завдання лише в колаборації з ними. Саме ця функція покликана донести до дитини загальнолюдські моделі поведінки, зокрема на прикладах хороших чи поганих вчинків головних героїв твору.

- Пізнавальна функція реалізується безпосередньо під час читання та опанування змісту твору. Читаючи дитина вивчає різноманітні культурні явища, історичні події, отримує різноманітні враження та відповіді на поширені запитання.

- Комунікативна функція полягає у виробленні загальнолюдських правил поведінки, а також розвитку розуміння різноманітних аспектів соціальної сфери життя, взаємовідносин між людьми.

- Навчальна функція полягає у тому, що енциклопедія містить впорядковану достовірну інформацію, відповідно читаючи дитина отримує нові знання з різних галузей, під час читання розвивається мислення, формується словниковий запас.

- Естетична функція сприяє кращому засвоєнню інформації, формує візуальне відчуття естетики.

Перш ніж розпочинати роботу над будь-яким виданням, в тому числі енциклопедією для дітей, редактору необхідно визначити читацьку аудиторію. Згідно ДСТУ 29-62002 «Видання для дітей. Поліграфічне виконання» за читацькою адресою дитячу аудиторію прийнято поділяти на:

- «– I група – видання для дітей віком до 5 років включно;

- II група – видання для дітей віком від 6 до 10 років включно;
- III група – видання для дітей віком від 11 до 14 років включно;
- IV група – видання для-підлітків від 15 до 18 років включно» [2].

Проте, багато вчених сходиться на думці, що така класифікація є дуже недосконалою, занадто узагальненою і її варто розширити, адже інтереси дітей змінюються значно швидше, у процесі свого розвитку дитина проходить набагато більше ніж чотири етапи дорослішання. Але дотримання вимог вікових груп є надважливим, бо в зворотньому випадку видання може стати непотрібним юному читачу та відштовхнути його від читання.

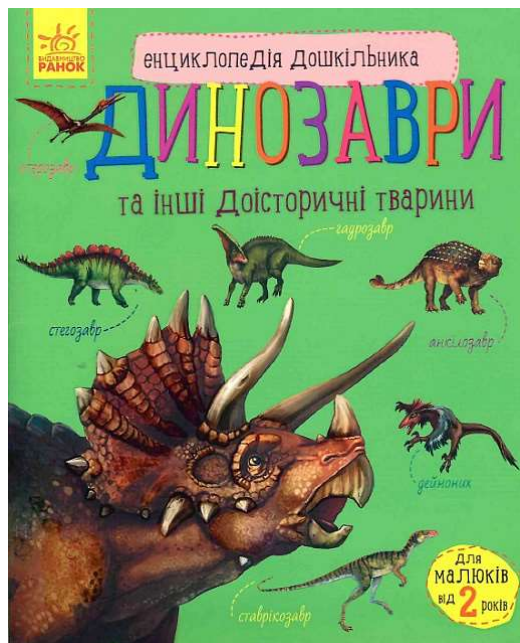
Коли говоримо про класифікацію за критерієм віку саме енциклопедій, вони часто поділяються на такі групи:

- енциклопедії для дошкільнят;
- енциклопедії для молодших школярів;
- енциклопедії для дітей середнього шкільного віку;
- енциклопедії для дітей старшого шкільного віку.

Енциклопедії для дітей зазвичай користуються найбільшою популярністю у дітей 6 – 14 років. Саме на цьому етапі життя дитина переходить до читання, метою якого є не лише розвага, а навчання та пізнання нового. Відбувається формування словника, соціалізація та встановлення культурних зв'язків. Також у дітей цього віку фахівці з сфери психології спостерігають цікавість дослідження навколишнього світу шляхом вивчення історії, різних фактів з сфери культури. Хоча існує й велика кількість енциклопедій для дітей інших вікових категорій.

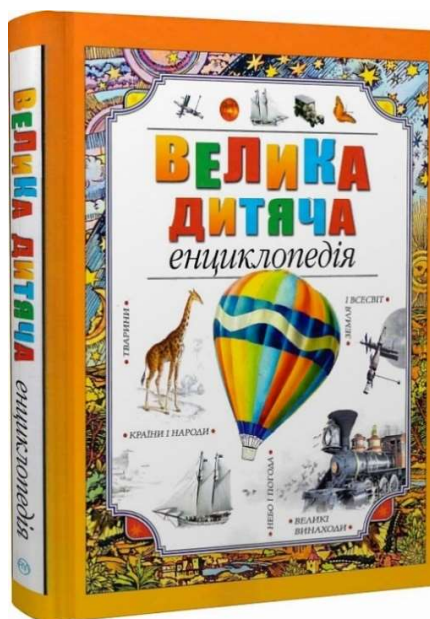
На книговидавничому ринку бачимо різноманіття енциклопедій для дітей до 5 років. Звісно, вони не схожі на класичні енциклопедії ззовні за ознаками, зокрема немає традиційних енциклопедичних статей. Але такі видання цілком відповідають усім функціям дитячих енциклопедій. Такі видання зазвичай характеризуються невеликим форматом, найчастіше їх виготовляють з картону, або дуже цупкого паперу. У наповненні переважають ілюстрації, текст — здебільшого декілька рядків. Оскільки у дошкільнят краще розвинена зорова

пам'ять — наповнення має бути яскраве та насичене кольорами. Прикладом тут є видання серії «Енциклопедія дошкільника» (мал. 1.1) від видавництва ранок. Вони невеликі, всього 32 сторінки, містять багато ілюстрацій і можуть зацікавити навіть найменшого.

мал. 1.1 «Енциклопедія дошкільника»

Енциклопедії для II вікової групи більш наближені ззовні до класичних енциклопедій. Оскільки молодшим школярам важко довго утримувати увагу, то енциклопедії містять короткі статті, відповідно ілюстрації у них, зазвичай, переважають над текстом. Формат енциклопедій для дітей віком 6-10 років зазвичай збільшений, або великий, аби вміло поєднати на сторінці багато інформації із ілюстраціями. Ілюстрації у таких енциклопедіях не лише доповнюють текст, а й привертають увагу, зацікавлюють, дозволяють візуально уявити те, про що йдеться. У такому віці видання покликані розповісти дитині багато інформації про навколишній світ, «про все навколо», словами зрозумілими юному читачу. Наприклад «Велика дитяча енциклопедія» (мал. 1.2) від видавництва «Рідна мова».

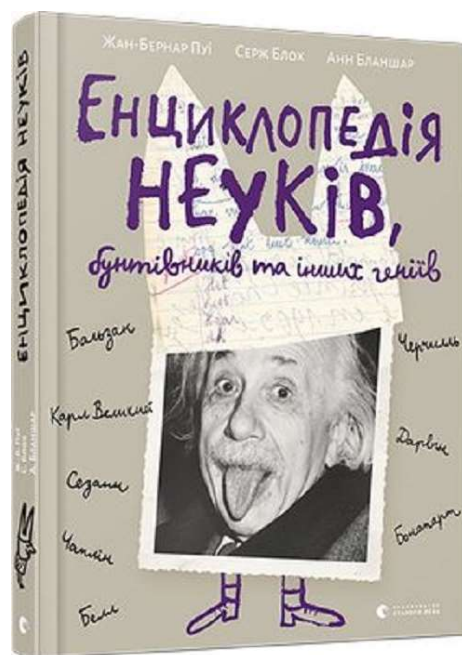
мал. 1.2 «Велика дитяча енциклопедія»

Видання для дітей віком від 11 до 14 років відрізняються тематичним спрямуванням, тут помічаємо більш вузькотематичні видання: енциклопедії окремих професій, енциклопедії про різноманіття рослин чи тварин, енциклопедії для дівчат або хлопчиків. За форматом такі енциклопедії зазвичай також збільшені, або великі. Також, у енциклопедіях для III групи текст переважає над ілюстраціями. Як приклад — «Дівчинка на всі 100%» (мал. 1.2), від видавничого дому «Школа».

мал.1.3 «Дівчинка на всі 100%»

Енциклопедії для підлітків від 15 до 18 років, зазвичай, теж вузькотематичні. Зустрічається багато персональних енциклопедій. Часто у цьому віці діти користуються вже енциклопедіями для дорослих, коли прагнуть поглибити свої знання з певного питання. За форматом видання для такої вікової групи можуть бути найрізноманітніші: від кишенькових до великих. Ілюстрацій у енциклопедіях для підлітків дуже мало, всі вони вже призначені не для привернення уваги, а лише для доповнення того, про що йдеться в тексті. Наприклад «Енциклопедія неуків...» (мал. 1.4) від «Видавництва Старого Лева».

мал. 1.4 «Енциклопедія неуків, бунтівників та інших геніїв»

За характером енциклопедії відносять до масиву довідкових і рекламних видань, в той час як енциклопедії саме для дітей вчені відносять до «пізнавальної» літератури. Це пов'язано з тим, що дорослі енциклопедії, зазвичай, використовують суто для отримання довідки з того чи іншого питання, вони призначені для вибіркового читання. В той ж час енциклопедія для дітей покликана розширювати кругозір і використовується для наскрізного читання.

Відповідно, увесь матеріал енциклопедії повинен бути написаний популярною, доступною для дітей мовою. «Фактичний матеріал для статей дитячої енциклопедії повинен відбиратися за принципом популяризації, тобто відповідати комплексу понять і явищ, що оточують визначену вікову групу на

певному життєвому етапі. Увага під час добору матеріалу повинна концентруватися на вузлових моментах сучасності, що дозволяють створити цілісну картину загального зв'язку і взаємозв'язку явищ у матеріальному світі. При цьому авторитетність вміщених в статті фактичних даних, природно, не повинна викликати ні найменшого сумніву» [30].

Енциклопедії, як і всі видання для дітей повинні відповідати санітарним вимогам щодо якості друку, вони прописані у ДСТУ 29-62002 «Видання для дітей. Поліграфічне виконання.» Для кожної з вікових груп є свої вимоги, якщо видання призначене одночасно для декількох вікових груп, то потрібно перш за все дотримуватись вимог наймолодшої. Усі матеріали які використовуються для виготовлення дитячих видань повинні бути безпечними.

1.3 Серія видань як вдале рішення для дитячої довідкової літератури

Книжкові серії з'явилися у практиці книговидання ще з винаходом друкарства у XVI столітті. З того часу і до сьогодні таке рішення для об'єднання видань користується популярністю у видавців. На книговидавничому ринку можемо спостерігати щорічне збільшення кількості серій різноманітного тематичного спрямування та читацького призначення. Зокрема таке рішення є дуже поширеним у масиві дитячих видань.

У ДСТУ 3017-2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» серію відносять до одного з видів структурування видання, на ряду з одно- та багатотомними виданнями. Тут бачимо таке визначення серії: «видання, однотипово оформлене, що включає сукупність томів, об'єднаних спільністю задуму, тематики, цільовим або читацьким призначенням» [1].

Науковиця Г. Швецова-Водка не погоджується із класифікацією наявною у державному стандарті, адже вважає недоцільним ставити в один класифікаційний ряд серійні, одно- та багатотомні видання. Натомість у своїх працях пропонує такий поділ видань:

«Види неперіодичних видань за наявністю зв'язків з іншими виданнями:
— окреме видання;

- серійне видання (частина серії);
- неперіодична серія (сукупність серійних видань)» [34].

Неперіодичні серії, у свою чергу, поділяють на відкриті (дати та тривалість виходу її частин не встановлюються заздалегідь) та закриті (час її виходу та кількість видань у серії встановлюються заздалегідь).

Серії допомагають читачам орієнтуватися в масиві видань певного видавництва. Традиційно для випуску серії, видавці обирають певний об'єднавчий критерій. Це може бути автор, відповідно його ім'я фігурує в назві серії, наприклад: «Винничук» та «Світи Марини та Сергія Дяченків» видавництва «Фоліо». Також у серії групують книги спільного функціонального призначення: «Читаємо самостійно» видавництва Пегас — тут зібрані популярні дитячі казки, слова поділені на склади, аби дитина навчалася читати. Доволі поширеною є практика, коли видавництво у певну серію відносить книги спільної тематики, наприклад серія «Кулінарія» «Видавництва Старого Лева», або ж серія «Психологія» від видавництва «Віхола».

«Формують серії й за іншими ознаками. Йдеться про рід і жанр художніх творів, вид й підвид книги, хронологічний, територіальний або національний принципи, знакову природу інформації, матеріально-конструктивну форму, видавця (у т. ч. редакції газет та журналів, громадські організації, наукові товариства тощо), літературні відзнаки тощо» [7].

У серії, за необхідності, можуть створювати підсерії. «Підсерія — частина серії, що має вужче цільове призначення й читацьку адресу або певну тематику, а також власну назву, яка доповнює назву серії» [34].

Зараз на книговидавничому ринку бачимо багато серій дитячої довідкової літератури. Наведемо для прикладу деякі, що користуються популярністю. Серія «Веселий вступ до програмування» Видавництва Старого Лева, складається з чотирьох видань, кожне з яких розповідає про певну мову програмування. Серія «MINECRAFT. Довідник» видавництва Artbooks, складається з семи довідників, що розповідають про особливості архітектури, фермерства, виживання у світі гри «Майнкрафт». Серія «Видатні українці» видавництва ІРІО складається з 5

видань, кожне розповідає про становлення та життєвий шлях когось з відомих українців.

Державний стандарт «Видання для дітей. Поліграфічне виконання» регламентує оформлення дитячих серійних видань:

«1. Окремі томи серійних і багатотомних видань і номери журналів протягом року повинні мати однакове внутрішнє та зовнішнє оформлення.

2. Видання серії повинні мати постійні елементи оформлення: емблему та назву серії, які розміщують на першій боковині палітурки (сторінці обкладинки) та на титулі.

3. У виданні товщиною блока 10 мм і більше постійні елементи оформлення повинні бути і на корінці» [2].

Для дитячої довідкової літератури також важливо обрати влучну назву серії, вона повинна запам'ятатися юному читачу та окреслити її зміст, відображати тематику. Доречно використати гру слів або гумор, аби назва була більш привабливою для дитини.

Також дуже важливо зберігати єдність художнього та поліграфічного оформлення усіх видань серії дитячої довідкової літератури. «У дитячому сприйнятті емоційне переважає над логічним, й органічне використання всіх засобів впливу на читача — змістових і конструктивних — дозволяє забезпечити найбільш ефективне засвоєння змісту видання, правильне його розуміння та сприйняття, вправне застосування отриманих знань» [14, с. 129].

Однією з переваг створення серій дитячих довідкових видань, як для видавця так і для читача, є зниження собівартості окремого видання, а відповідно і його ціни. Перш за все, це масове виробництво, адже видавництва можуть друкувати серії книг великими накладками, що дозволяє отримувати знижки на виробництво книг у поліграфії, відповідно знизити витрати на виробництво.

Зниження витрат на маркетинг: видавці можуть зекономити на маркетингу, об'єднуючи видання в серію. Формуючи імідж видання, книговидавці отримують прихильність читачів, зокрема, це дуже важливо для дитячих видань. Прочитавши одну книгу серії, дитина імовірно зацікавиться

іншими. Відповідно, відповідно пропонувати книги в рамках серії вже існуючим клієнтам, які купували попередні книги в серії, знижуючи тим самим витрати на рекламу та просування нових книг.

Слід відзначити, що серії дитячих довідкових видань, найчастіше — енциклопедій, нерідко стають об'єктами колекціонування, що теж сприяє підвищенню продажів та конкуренто спроможності видання, що належить до певної серії. «Розпочавши колекціонування книг, покупець може відстежувати лише «новинки» серії, ігноруючи позасерійні видання схожої тематики, виду, автора. Тобто рішення про купівлю чергового випуску споживач ухвалює на основі попереднього купівельного досвіду та через впевненість у відповідності товару його уявленням щодо якості та корисності. Серія повинна виправдовувати сподівання читача, беручи на себе відповідальність за тих, кого «приручила». Нівелювання її концепції випадковими виданнями розчаровує покупця, відвертаючи від придбання наступних томів. І, навпаки, вихід книги з очікуваними параметрами примножує лояльність споживача до серії» [6, с. 75].

Щоб розробити серію дитячих довідкових видань з найбільшим потенціалом зацікавленості серед майбутньої цільової аудиторії та посилити соціо-комунікативну сторону варто врахувати наступні аспекти:

«— продумана селекція, тобто об'єднання в серії не випадкових книг певного видавництва, а тих, які мають спільні тематичні, типологічні чи інші параметри, які можуть бути цікавими для реципієнта;

— впізнаваність, яку споживач прочитуватиме як у виразному і доречному маркуванні, так і в типовому зовнішньому і внутрішньому художньо-поліграфічному оформленні кожного видання серії;

— позиціонування серії, правильне «кодування» у її назві, логотипі, інших рекламно-інформаційних текстах і зображеннях особливостей видань, які вигідно вирізняють їх з-поміж інших, формують їхні споживчі переваги;

— інформування у серійних книгах про інші випуски: ті, які вийшли друком раніше, і ті, які заплановано видати у межах серії;

– забезпечення пошуку видань за серією у видавничо-книготорговельних і бібліотечних електронних каталогах» [7].

Отже, дитячі енциклопедії відіграють важливу роль у навчанні та розвитку дітей. Вони надають інформацію, розвивають критичне мислення, стимулюють творчість та сприяють формуванню ціннісних орієнтацій. Саме тому редагування дитячих енциклопедій є клопітким процесом і вимагає від редактора високого рівня підготовки. Необхідною складовою процесу редагування є написання та редагування статей, добір влучного ілюстративного матеріалу. Всі етапи редагування дитячих енциклопедій покликані забезпечити їхню точність, достовірність та доступність для дітей різного віку.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ РЕДАГУВАННЯ СЕРІЇ ДИТЯЧИХ ЕНЦИКЛОПЕДІЙ «100 фактів про...»

2.1 Загальна характеристика серії «100 фактів про...»

Серія дитячих енциклопедій «100 фактів про...» вперше вийшла на книговидавничий ринок України у 2019 році у видавництві «Книголав». Це молоде українське видавництво, що спеціалізується на дитячій художній та науково-популярній літературі, має у своєму репертуарі також видання для дорослих, зокрема жанру нонфікшн. Здебільшого видання «Книголаву» — переклади світових бестселлерів. На своєму сайті зазначають, що створення книг для людей, які прагнуть змінювати себе та навколишній світ, є їх головною метою.

«100 фактів про...» є унікальною серією, адже книг з схожим форматом не бачимо у репертуарі інших українських видавництв. Це популярна серія книжок, призначених для дітей. Серія розроблена так, щоб бути інформативною та цікавою дітям різних вікових категорій. Необхідна інформація подається окремими фактами, лаконічно і доступно. Кожна книжка з цієї серії присвячена певній темі, наприклад, тваринам, космосу, історії або природі. Загалом у видавництві «Книголав» вийшло вже 7 книг серії: «100 фактів про космос» (перша книга з серії, що з'явилась у «Книголаві»), «100 фактів про науку», «100 фактів про їжу», «100 фактів про планету Земля», «100 фактів про історію», «100 фактів про числа, комп'ютери та програмування», «100 фактів про людське тіло». Для аналізу ми обрали:

– «100 фактів про науку», ця книга дозволяє розширити знання про наукові явища, технології та явища науки. Демонструє дітям відомості з різних галузей знань, зокрема: хімії, фізики, біології, астрономії та інших. Тут можна дізнатися відповіді на питання: «З чого складається Всесвіт?», «Хто така Марія Кюрі?», «Як працює електрика?»;

– «100 фактів про їжу» у цій книзі юні читачі дізнаються про їжу з різних аспектів: кулінарні традиції різних країн, склад різних страв, поживна цінність продуктів, вплив харчування на організм;

– «100 фактів про планету Земля» книга стане у пригоді дітям, що цікавляться природою та навколишнім середовищем. Тут розкриваються теми про різні аспекти нашої планети, включаючи її структуру, географію, унікальні місця, рослинний та тваринний світ, вплив людей на довкілля;

– «100 фактів про людське тіло», книга що розповідає про функції різних частин організму людини: травлення, дихання, кровообігу, зору та слуху. Також, вона допомагає розуміти, які фактори впливають на наше здоров'я, наприклад: харчування, сон, фізична активність.

Над українською версією серії працювали:

Відповідальний за випуск: Сергій Клейменов;

Перекладачка з англійської: Ганна Лелів;

Головна редакторка: Ганна Капшук;

Літературна редакторка: Олена Ломакіна;

Випускова редакторка: Анна Свентах;

Верстальниця: Ольга Фесенко.

Під час створення концепції майбутньої енциклопедії редактор повинен здійснити багатоаспектний аналіз доцільності створення. Для повного розуміння особливостей серії дитячих енциклопедій «100 фактів про...» необхідно здійснити типологічний аналіз. Перш за все варто проаналізувати серію за ДСТУ 3017-2015:

1. За цільовим призначенням серію «100 фактів про...» вважаємо науково-популярною, адже уся інформація є науковими фактами, які викладені простою, зрозумілою дітям мовою;

2. За аналітико-синтетичним переробленням інформації — це інформаційні видання, адже містять масив узагальнених відомостей з різних галузей знань;

3. За інформаційними знаками — це текстові видання, адже незважаючи на ілюстрованість та наявність великої кількості образотворчих елементів, саме текст відіграє найважливішу роль;

4. За матеріальною конструкцією ці видання є книжковими. Кожне видання серії є незалежним у змістовому плані одне від одного, але є можливість придбання їх як окремо, так і комплектом, тому можемо вважати водночас комплектним;

5. За обсягом — це книги, адже кожне з видань серії містить понад 120 сторінок;

6. За складом основного тексту — моновидання;

7. За періодичністю — неперіодичні, адже вихід нових частин відбувається без запланованого наперед розкладу, з різними проміжками в часі, тобто коли автори накопичують необхідну кількість фактичного матеріалу.

8. За структурою — це серія, тут наявні всі ознаки серійності видань.

9. За інформаційними ознаками — ці видання є енциклопедіями.

Також, проаналізуємо серію «100 фактів про...» за класифікацією дослідниці Н. Черниш, вона виділяє такі критерії:

1. «Цільове призначення: наукові, науково-популярні, ужиткові енциклопедії.

2. Читацька адреса: фаховий читач, дитячий читач, масовий читач.

3. Характер інформації: регіональні, універсальні, спеціалізовані, галузеві.

4. Структура: алфавітні, систематичні, змішані.

5. Обсяг: великі, малі, короткі, енциклопедичні словники.

6. Формат: настільні, портативні, кишенькові» [31].

Серія «100 фактів про...»:

— за цільовим призначенням — науково-популярна;

— за читацькою адресою призначена для дитячого читача;

— за характером інформації — універсальна, адже містить факти з різних галузей знань;

— за структурою — систематична, вся інформація розподілена за окремими, нумерованими від одного до ста, фактами;

— за обсягом — мала;

– за форматом — портативна, розміри 175x250 мм.

Також, ми знаємо, що дитяча енциклопедія має виконувати регулятивну (виховну), пізнавальну, комунікативну, навчальну та естетичну функції, проаналізуємо на ці вимоги серію «100 фактів про...»:

Регулятивна (виховна) функція. Видання серії «100 фактів про...» реалізують виховну функцію через стимулювання до отримання нових знань. Дитина може самостійно вибирати теми, які їй цікаві, і глибше досліджувати їх, що сприяє формуванню самодисципліни та навичок самоорганізації. Наприклад, побачивши статтю про пластигломерат (мал. 2.1) дитина зацікавившись почне досліджувати тематику забруднення пластиком навколишнього середовища:

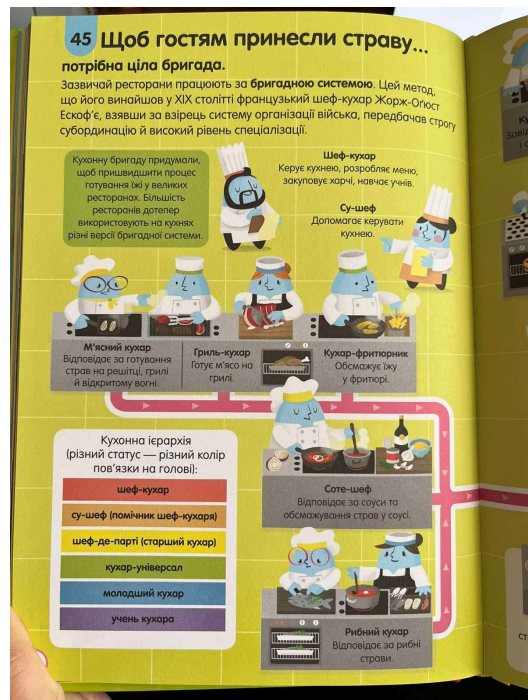

мал. 2.1 «Стаття про пластигломерат»

Комунікативна функція серії «100 фактів про...» зреалізована тим, що прочитане пізніше хочеться обговорити з друзями чи батьками, відповідно створюється основа для обміну думками з оточуючими. Також, у самій енциклопедії вказано «призначено для читання дорослими дітям», що сприяє комунікації батьків з дітьми, проведенню часу разом. Енциклопедії серії «100 фактів про...» допомагають розширити словниковий запас дитини, ознайомлюючи її з новими термінами та поняттями. Це робить комунікацію більш точною та зрозумілою, а також дозволяє дитині виражати свої думки і ідеї більш адекватно.

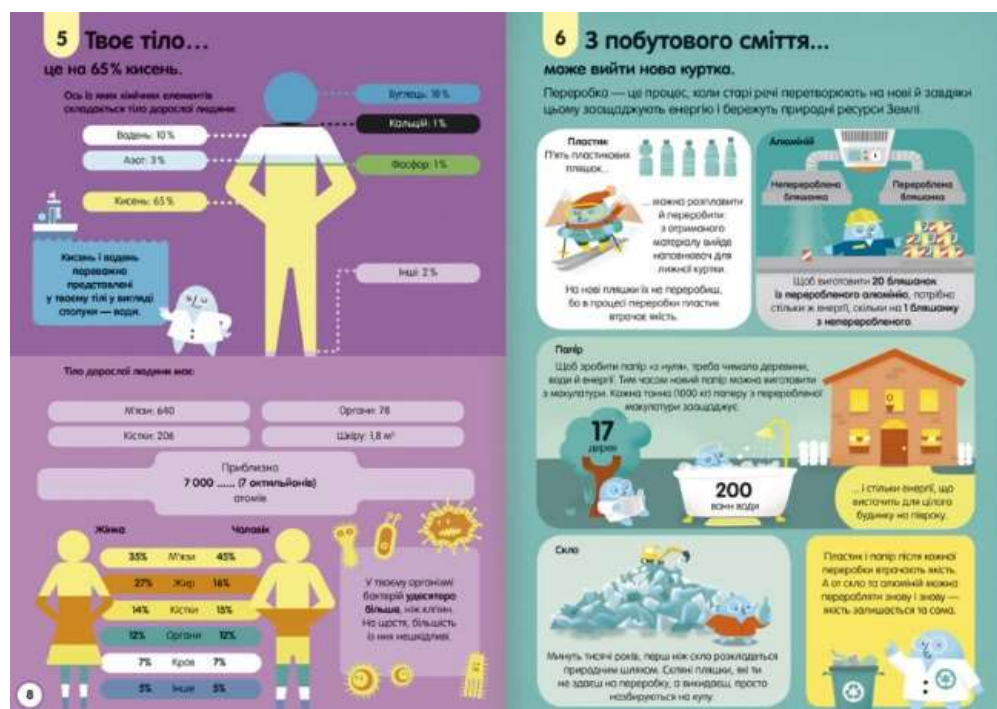
Пізнавальна функція реалізується дякуючи наявності широкого спектру фактів з абсолютно різних сфер життя. Саме це стимулює активний пізнавальний розвиток дитини, розширює світогляд, сприяє формуванню цілісного образу світу. Наприклад, дякуючи синтезу цікавого тексту та графічного матеріалу

дитина може сформулювати уявлення про алгоритми приготування їжі у ресторані, цього точно не розказують на уроках в школі (див. мал. 2.2).

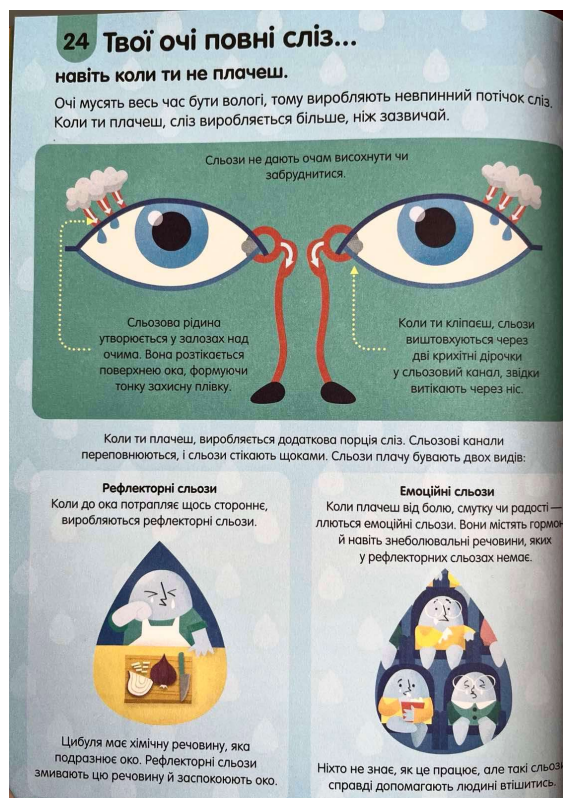
мал. 2.2 «Стаття про ресторан»

Безсумнівно, серія «100 фактів про...» має *естетичну функцію*. Кожна книга серії супроводжується яскравими та привабливими ілюстраціями, включає красиві малюнки, схеми та графіки. Це стимулює дітей до сприйняття візуальної краси та розвиває їхнє естетичне сприйняття (див. мал. 2.3).

мал. 2.3 «Естетика серії»

Навчальна функція також зреалізована у серії «100 фактів про...», адже читання книг серії розширює кругозір дітей і допомагає їм засвоювати нові знання. Вона може бути корисною доповненням до навчальної програми, допомагаючи в узагальненні та поглибленні вивченого матеріалу. Це допомагає підвищити академічні досягнення дитини. Зокрема, видання «100 фактів про їжу» може стати у нагоді під час вивчення курсу хімії, видання «100 фактів про планету земля» під час вивчення фізики, географії та історії, а видання «100 фактів про науку» розширить кругозір з всіх галузей знань. А «100 фактів про людське тіло» слугує незамінним помічником під час вивчення біології та анатомії, наприклад, тут дитина простими, зрозумілими словами може дізнатися як працює слюзовиділення (див. мал. 2.4).

мал. 2.4 «Стаття про слюзовиділення»

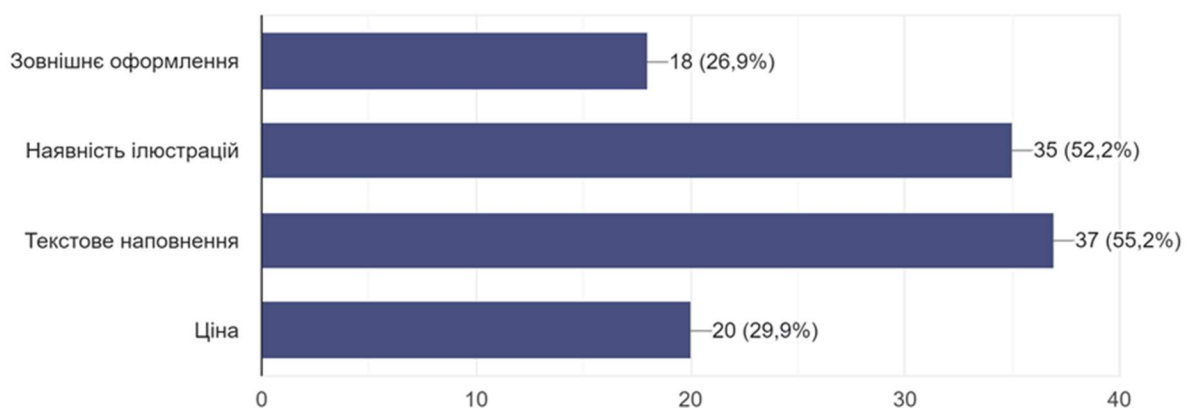
Отже, ми здійснили типологію серії «100 фактів про...» за ДСТУ 3017:2015 та типологією Н. Черниш. Проаналізували виконання навчальної, комунікативної, виховної, пізнавальної, естетичної функцій.

2.2 Робота редактора над текстовою частиною

Текстове наповнення у дитячій енциклопедії має велике значення. Основна мета дитячої енциклопедії полягає у наданні дітям зрозумілої та цікавої інформації. Саме якісне текстове наповнення стимулює інтерес в дітей до вивчення нових тем і понять. Основне завдання редактора, слідкувати за тим, щоб текст був добре структурованим, логічним та чітким, щоб читач легко міг засвоїти представлену інформацію.

Нами було проведене опитування, в ході якого ми опитали 67 батьків дітей 9-11 років (саме така цільова аудиторія серії «100 фактів про...»). Згідно результатів цього опитування можемо стверджувати, що обираючи дитячу енциклопедію респонденти першочергово звертають увагу на текстове наповнення, саме таку відповідь дало понад 55% опитаних (див. мал. 2.5).

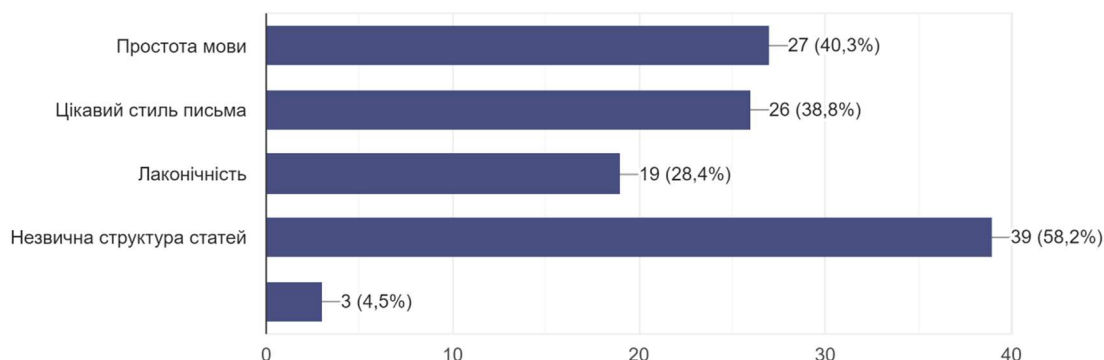
На що ви першочергово звертаєте увагу під час вибору енциклопедії для дитини?
67 відповідей

мал. 2.5 «Опитування стосовно підстави вибору дитячих енциклопедій»

Також, в ході опитування вдалося з'ясувати, що саме незвична структура енциклопедичних статей є важливим фактором у текстовій частині дитячих енциклопедичних видань, саме так стверджують 58% респондентів (див. мал. 2.6). Також важливими є простота мови, цікавий стиль письма.

Що на вашу думку найважливіше у текстовій частині дитячої енциклопедії?
67 відповідей

мал. 2.6 «Що найважливіше в текстовій частині енциклопедії?»

Саме незвична структура статей вирізняє серію енциклопедій «100 фактів про...» серед інших на книговидавничому ринку України. Типова стаття тут складається із:

1. Заголовок у формі цікавого, інтригуючого факту, наприклад: «Від прохолодного повітря не застудишся» [38, с. 20].
2. Короткий опис, або ж пояснення того, про що йдеться в заголовку: «Деякі захворювання – інфекційні хвороби – передаються від людини до людини. До більшості з них призводять мікроби (крихітні істоти, як-от бактерії), а також віруси. Але інфекційну хворобу не підхопиш просто перегрівшись чи перемерзнувши» [38, с. 20].
3. Далі основний текст – більш ґрунтовна розповідь на тему, дотичну до тему факту-заголовка влучно проілюстрована зображеннями (див. Додаток Б).

Коли говоримо про текстове наповнення дитячих енциклопедій, маємо перш за все аналізувати сприйняття тексту реципієнтом. Вчені стверджують що для дитячих книг важливі: ефект присутності, апеляція до співтворчості, емоційна наповненість, співпереживання, тісне переплетення логіко-теоретичних та образно-емоційних елементів.

Беззаперечно, для дитячої енциклопедії, як і для будь-якого пізнавального видання, важлива увага читача. Ми проаналізували які методи залучення уваги застосовані у серії «100 фактів про...».

Порівняння допоможе дітям краще зрозуміти та уявити прочитане. «Бактерії такі малесенькі, що на вістрі олівця їх помістилося б аж 10000» [37, с. 13]. «Одна волосина може утримувати вагу до 100 грамів — стільки важить, наприклад, брусок мила» [38, с. 85]. «Кератин може розтягуватись і згинатись мов пружина» [38, с. 85]. «Спочатку твоє тіло було завбільшки з зернятко, а потім — як кавун» [38, с. 89]. «Прихвости вухасті завбільшки з малих щурів» [39, с. 105].

Добір цікавих фактів. Загалом серія «100 фактів про...» базується на цікавих фактах, наведемо лише кілька прикладів. «Гумові качечки допомогли простежити, як рухаються океани» [37, 79]. «Сонце — це зоря середнього розміру» [3, с. 26]. «Колись, перш ніж оперувати хворих хірурги роздивлялися небо» [38, с. 18]. «Кожна людина має свій запах. Він залежить від генетики і харчування і є таким же унікальним як відбиток пальця» [39, с. 91].

Наведення серії запитань спонукатиме дітей роздумувати про прочитане, аналізувати і ставити питання самому собі. «Що могло спричинити масове вимирання? Астероїд, який упав на Землю? Колосальні виверження вулканів?» [37, с. 17]. «Тобі хочеться їсти? Чи здаються вони тобі солодкими? З якою теорією погоджуєшся ти?» [4, с. 44].

Пояснення на відомих моделях допоможе дитині співвіднести нову інформацію з тією, яку вона вже знає. «Через потужні землетруси Земля дзвенить наче дзвін» [37, с. 30]. «За одну хвилину серце робить 70 ударів і перекачує стільки крові, що нею можна наповнити 23 чашки» [38, с. 31]. «Молекули карвону можуть розташовуватися у два способи, що є дзеркальним відображенням один одного — наче ліва і права рука» [40, с. 100].

Надання альтернатив, які змінили б хід історії розвине у дитини уяву, здатність альтернативно мислити. «Якби Земля була ближче до Сонця, вода з річок закипіла б і випарувалася. А якби далі, планета загинула від холоду» [37, с. 7]. «Якби чоловіки ніколи не гошилися їхні бороди виростили б вдвічі довшими за їх зріст» [38, с. 92].

Спростування хибних уявлень дозволить сформувати більш точне уявлення про світ. «Ти маєш більше як п'ять чуттів, цілком можливо, понад 20.

Зазвичай називають п'ять чуттів: дотик, зір, смак, слух і нюх. Але, на думку сучасних учених, їх насправді більше» [38, с. 108].

Діалогічність. Звернення безпосередньо до дитини сприяє взаємодії з нею, створює ефект присутності. «Якщо ти подивишся на крони дерев у деяких лісах, то побачиш невеликі прогалини між листям і гілками окремих дерев» [37, с. 15]. «Спробуй написати цифру 6 і водночас порухати ногою за годинниковою стрілкою. Твоєму мозку важко виконувати ці дві дії одночасно» [38, с. 33]. «Поглянь на скісні лінії. Вони паралельні чи ні?» [38, с. 51]. «Якщо ти з'їси багато ананасів, у роті пектиме — це бромелаїн почне розщеплювати шкіру на твоєму язичку» [40, с. 31].

Інтригуючі заголовки зацікавлять дітей для подальшого читання. «Два десятки кроликів змінили ландшафт Австралії» [37, с. 8]. «Інколи щоб вилікувати тіло, треба обманути мозок» [38, с. 53]. «Кожного року у тебе виростає нова печінка» [38, с. 94]. «Автомобілі можуть їздити на кокосовому паливі» [39, с. 22]. «Жувальна гумка допоможе одужати після операції» [40, с. 21]. «Ананас допомагає злочинцям уникнути арешту» [40, с. 31]. «Збирати потрібно те чайне листя, що погризли комахи» [40, с. 94].

Інтерактивність передбачає елементи, що залучають дитину до безпосередньої взаємодії з матеріалом книги. У виданні «100 фактів про науку», бачимо інструкцію з створення стрічки Мебіуса (мал. 2.7). У виданні «100 фактів про їжу», наприклад є декілька рецептів (мал. 2.8).

мал 2.7 «Створення стрічки Мебіуса»

мал. 2.8 «Рецепти»

2.3 Особливості художньо-технічного оформлення

Художньо-технічне оформлення — процес створення цілісного видання, розробка його зовнішнього та внутрішнього вигляду, компонування тексту та ілюстрацій в одне ціле. Художнє та технічне оформлення має надзвичайно велике значення у підготовці привабливої та зрозумілої енциклопедії для дитини. Саме вдале художнє оформлення зуміє привернути увагу потенційного читача. Також, дякуючи засобам художньо-технічного редагування можна досягнути підсилення пізнавальної функції дитячої енциклопедії.

Кожне видання для дітей повинне, перш за все, відповідати вимогам нормативних документів. Коли мова йде про оформлення дитячих енциклопедій — маємо за основу ДСТУ 29-62002: «Видання для дітей. Поліграфічне виконання». Оскільки наше видання призначене одночасно для 2 та 3 групи дитячих читачів, слід зважати на правила для молодших, отже розглянемо основні нормативні пункти щодо оформлення видань для дітей молодшого шкільного віку:

1. У випадку відтворення методом друку тексту на кольоровому фоні чи на кольорових ілюстраціях шрифтове оформлення має відповідати таким вимогам:

- шрифти варто обирати рубані, світлі, прямого накреслення;
- кегель повинен бути більше 16 пунктів;
- міжрядковий інтервал збільшити більш ніж на 4 пункти;
- довжина рядка від 4 1/2 до 9 1/4 квадратів або 81–167 мм.

Цих вимог дотримано не повністю, адже світле накреслення мають лише тексти на чорному фоні, на сторінках інших кольорів – текст чорного кольору. Оскільки всі сторінки видання кольорові, то інтерліньяж шрифту однаковий, кегель шрифту основного тексту 14 пунктів, та 12 пунктів. Дотримано вимог щодо довжини рядка.

2. Не рекомендується використовувати кольорові фарби, виворітні шрифти та багатошпальтовий набір (окрім віршів та науково-популярних видань) для основного тексту.

Вимог до основного тексту дотримано: немає застосування виворітних шрифтів, колір тексту усюди контрастніший ніж колір фону. Весь основний текст віддрукований лише чорними та білими (на чорному) кольорами. Присутній багатошпальтовий набір, але оскільки наше видання науково-популярне, це дозволено.

3. В разі використання шрифтів курсивного і напівжирного накреслення кегель такого шрифту повинен бути не меншим кегля шрифту основного тексту.

Всі шрифтові виділення здійснені таким ж кеглем, як і основний текст:

4. Якість поліграфічного виконання видання повинне бути однаковим в усьому обсязі видання.

Цієї вимоги дотримано, адже усі видання серії виконані якісно, художнє оформлення та поліграфічне виконання однакове впродовж усіх видань серії.

5. «У всьому обсязі видання для основного, додаткового та виокремленого тексту, крім заголовків, дозволяється застосовувати шрифти не більше чотирьох гарнітур або чотирьох накреслень однієї гарнітури. Для

виокремленого тексту дозволяється використання не більше трьох кольорових фарб – синьої, червоної, чорної» [2].

Весь текст виконаний однією гарнітурою — гротескним шрифтом без засічок, подекуди є виділення виконані жирним або курсивним накресленням. Для тексту використані дві кольорові фарби – чорна та біла.

6. «Рекомендована ілюстративність видання — не менше 30%» [2].

Цієї вимоги також дотримано, ілюстративність видання більша ніж 30%.

Художньо-технічне оформлення видань серії «100 фактів про...» є вдалим. Цікавою особливістю є те, що щоб не використовувати усюди зображення людей ілюстратори навіть вигадали власного персонажа (мал. 2.9). Він є своєрідним елементом об'єднання серії в єдине ціле. Цей персонаж мандрує сторінками енциклопедій, перевтілюючись у різні ролі та розповідаючи читачам різноманітні факти.

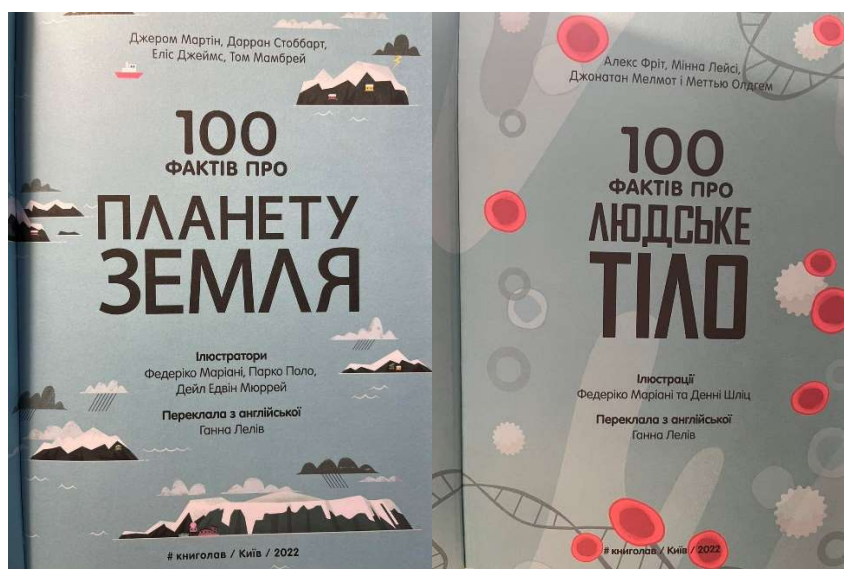

мал. 2.9 «Персонаж серії»

Також під час аналізу роботи художньо-технічного редактора варто звернути увагу на апарат видання. Апарат видання – комплекс усіх елементів видання, які допомагають у сприйнятті основного тексту та під час користування виданням. До апарату видання відносяться:

1. Додаткові тексти. Додатки, епіграфи, присвяти у виданні відсутні.
2. Пояснювальні компоненти. Передмови, післямови та коментарів у виданні немає. У виданні «100 фактів про науку» зустрічаються посторінкові примітки від перекладача.

3. Вихідні відомості (мал. 2.10). На титульному аркуші оформлені правильно, присутні надзаголовкові дані, відомості про авторів, назва видання, інформація про ілюстраторів та перекладача, вихідні відомості.

мал. 2.10 «Вихідні відомості»

На звороті титульного аркуша немає вихідних відомостей, але для дитячих видань це дозволеною. Шифр зберігання, макет анотованої каталожної картки, анотація та випускні дані, а також надвипускні дані, відомості про тих, хто працював над виданням, міжнародні стандартні номери та знак охорони авторського права оформлені на прикінцевих сторінках видання відповідно до всіх вимог. Також, зауважимо, що художньо-технічне оформлення вихідних відомостей уніфіковане з книгами загалом.

4. Пошукові компоненти. Змісту та колонтитулів немає. Є колонцифра – оформлена вдало. У кожному виданні серії є покажчики, вони пришвидшують пошук необхідної інформації і в деякій мірі замінюють зміст. Також у кожному виданні наприкінці є словник термінів.

5. Джерельні (бібліографічні компоненти) – у серії «100 фактів про...» немає.

Отже, «100 фактів про...» – це унікальна серед наявних на книговидавничому ринку серія дитячих енциклопедій, над її створенням працювала ціла команда фахівців. Ми проаналізували «100 фактів про науку»,

«100 фактів про їжу», «100 фактів про планету Земля» «100 фактів про людське тіло» за ДСТУ 3017:2015 та за класифікацією Н. Черниш. Виявили, що серія виконує всі, необхідні для дитячих енциклопедій, функції. Також дослідили які текстові засоби утримання уваги застосовано. В ході аналізу художньо-технічного оформлення виявили недотримання деяких вимог ДСТУ 29-62002, рекомендуємо збільшити кегль шрифту основного тексту.

ВИСНОВКИ

Енциклопедії для дітей – це видання, спрямовані на навчання та розвиток юних читачів, окреслюють невідомі раніше для них поняття, відповідають на безліч «чому?». Вони важливі для розширення кругозору дітей, підвищення їх інтелектуального рівня, заохочують до отримання нових знань. Саме тому редакційна підготовка серій енциклопедичних видань для дітей є складним і відповідальним процесом. Редактор що працює над таким видом літератури має бути справжнім фахівцем, здійснювати якісний фактчекінг і розуміти яка форма викладу підійде певній дитячій групі.

У першому розділі ми визначили поняття «дитяча енциклопедія», з'ясували її функції, розглянули типологію енциклопедичних видань. З'ясували етапи редакційної підготовки та особливості роботи редактора з дитячою пізнавальною літературою.

Було досліджено доцільність створення дитячих енциклопедій у форматі серій. Ми визначили, що серія видань є вдалим рішенням для дитячої довідкової літератури, оскільки дозволяє створити послідовність книг, які доповнюють одна одну та охоплюють широкий спектр тематик. Серійність сприяє систематизації знань та забезпечує постійний інтерес читачів до нових видань.

У другому розділі були проаналізовані видання серії «100 фактів про...», зокрема: «100 фактів про людське тіло», «100 фактів про їжу», «100 фактів про планету Земля», «100 фактів про науку». Видання класифіковані за ДСТУ 3017-2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення», а також за типологією дослідниці Н. Черниш. Здійснили аналіз реалізації виховної, навчальної, пізнавальної, комунікативної, естетичної функцій у обраній серії. Також розглянули особливості роботи редактора над текстовою частиною видань серії «100 фактів про...», виокремили схему типової статті, прослідкували за використанням засобів утримання уваги.

В ході аналізу художньо-технічного оформлення дослідили дотримання вимог ДСТУ 29-62002 «Видання для дітей. Поліграфічне виконання» і особливості оформлення апарату видання. Хочемо зауважити, що саме дизайн

дитячого видання стає вирішальним у виборі дитиною книги, тому він повинен бути якісний, ілюстрації яскравими, художнє оформлення має відповідати всім санітарним вимогам.

Було проведене опитування участь у якому взяли батьки дітей вік яких відповідає цільовій аудиторії серії «100 фактів про...». Майже третина опитаних зазначили, що регулярно купують своїм дітям енциклопедії, 46% час від часу. Більше половини опитаних зазначило що їх діти цікавляться енциклопедичними виданнями. Понад 64% опитаних швидше нададуть перевагу саме серійним виданням, ніж енциклопедіям різних видавництв. Також 62% опитаних зазначили, що, обираючи дитячу енциклопедію, звертають увагу на наявність інтерактивних елементів оформлення, зокрема для них важлива наявність QR-кодів та посилань на додаткові інтернет-ресурси.

Отже, для покращення серії дитячих енциклопедій «100 фактів про...», рекомендуємо доповнити видання QR-кодами з покликаннями на додаткові матеріали, для кращого засвоєння прочитаного, а також збільшити використання інтерактивних елементів, таких як питання, завдання або вправи, для активізації уваги та залучення читачів до активного сприйняття матеріалу.

Запропоноване дослідження сприятиме вдосконаленню редакційної підготовки серії дитячих енциклопедій «100 фактів про...». Також активізує увагу до теми та слугуватиме підґрунтям для подальших досліджень та вдосконалення процесу редакційної підготовки дитячих енциклопедичних видань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДСТУ 3017:2015 Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення. На заміну ДСТУ 3017–95; [чинний від 2016—07—01]. Київ, 2016. 38 с.
2. Видання для дітей. Поліграфічне виконання : ДСТУ 29-62002. [Чинний від 2002–08–01] [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.chytomo.com/standards/vydannya-dlya-ditey-polihrafichnevykonannya-hstu29-62002> (дата звернення: 08.04.2022).
3. Вернигора Н. М. Проблеми термінології в книговиданні для дітей. *Наукові записки Інституту журналістики* : [наук. зб.] / за ред. В. В. Різуна; КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2013. Т. 52. С. 68–71.
4. Гавенко С. Кваліметричний огляд поліграфічного виконання дитячих видань українського книжкового ринку. *Вісник книжкової палати*. 2011. № 2. С. 46–50.
5. Жежнич П. Особливості формування енциклопедій в сучасних умовах розвитку інформаційних технологій / П. Жежнич, М. Гіряк. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. 2012. № 732: Комп'ютерні науки та інформаційні технології. С. 399–405.
6. Зубко Н. Книжкові серії у видавничому репертуарі України: типові пріоритети. *Поліграфія і видавнича справа*. 2014. № 4. С. 65–77.
7. Зубко Н. Соціокомунікативний потенціал сучасної книжкової серії. *Розвиток соціально-інформаційних комунікацій в умовах інформатизації* : тези доп. Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху» (2019). [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/794> (дата звернення: 28.05.2023).
8. Качак Т. Література для дітей та юнацтва проблеми та методології дослідження. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність*. 2017. Вип. 10. С. 22–34.

9. Киричок Т. Тенденції розвитку електронних енциклопедичних видань. *Технологія і техніка друкарства*. 2010. № 1 (27). С. 269–276.
10. Крайнікова Т. С. Культура видання: основоположні поняття, типологія видань, вимоги стандартів : навчальний посібник. Київ: Інститут журналістики, 2021. 156 с.
11. Кусько Д. Серія як показник видавничої культури / Д. Кусько, С. Пліхтяк. *Полігр. і вид. справа*. 1997. № 32. С. 199–204.
12. Матеріали до глосарію з енциклопедії. Т. Березюк, О. Іщенко, М. Железняк, С. Очеретянко, Р. Пилипчук, О. Савченко, Н. Фещенко, А. Шушківський. *Енциклопедичний вісник України*, 2018. № 10. С. 50–82. [Електронний ресурс]. Режим доступу : doi: 10.37068/evu.10.5 (дата звернення: 12.03.2023).
13. Огар Е. І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Л. : Аз-Арт, 2002. 160 с.
14. Огар Е. І. Культура дитячого читання: основні складові успіху. *Наукові записки УАД : наук.-практ.* 2002. Вип. 39. С.128–134.
15. Огар Е. І. Сучасні пізнавальні видання для дітей: поле для наукових роздумів. *Зб. пр. Н.-д. центру періодики*. 2003. Вип. 11. С. 556–563.
16. Огар Е. І. Сучасна нон-фікшн для дітей: структурні та функціональні характеристики. *Наукові записки [Українська академія друкарства]*. 2012. № 2. С. 41–47.
17. Олійник В. А. Сучасний погляд українського художника-ілюстратора на оформлення дитячої книги (на прикладі творчості Костя Лавра). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2011. № 7. С. 146–149.
18. Папуша О. Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії: до проблеми конституювання об'єктів наукового дискурсу. *Слово і час*. 2004. №12. С. 20–26.
19. Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навч. посіб. Львів. : ВФ «Афіша», 2006. 416 с.

20. Радченко А. Академічні книжкові серії [Електронний ресурс]. *Вісник Національної академії наук України*. 2008. № 10. С. 50–54. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnanu_2008_10_8.pdf (дата звернення: 28.03.2023).
21. Сайт видавництва «Книголав». URL: <https://knigolove.ua/> (дата звернення: 05.05.2023).
22. Стадницька Ю. Особливості викладу інформації в пізнавальних текстах для дітей (психологічні та когнітивні аспекти) [Електронний ресурс]. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index> (дата звернення: 29.05.2023).
23. Тимошик М. Книга для автора, редактора, видавця. К. : Наша наука і культура, 2006. 560 с.
24. Тимошик М. Як редагувати книжкові та газетно-журнальні видання: практичний посібник. К. : Наша культура і наука, 2012. 384 с.
25. Ткаченко В. П., Чеботарьова І. Б., Киричок П. О., Григорова З. В. Енциклопедія видавничої справи: навч. посібник. Х. : ХНУРЕ, 2008. 320 с.
26. Українські енциклопедії: типологія, стиль, функції : монографія / М. Железняк, О. Іщенко, О. Савченко, А. Шушківський, Р. Пилипчук, С. Очеретянко, О. Давиденко, Т. Березюк; відп. ред.: Я. Яцків. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. 150 с.
27. Українські електронні та паперові енциклопедичні видання: основні здобутки й перспективи: науковий збірник / НАН України; Інститут енциклопедичних досліджень. К. : 2015. 252 с.
28. Фіялка С. Розмаїття засобів утримання читацької уваги в сучасній пізнавальній книзі для дітей. Поліграфія і видавнича справа. 2017. № 2. С. 163–173. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pivs_2017_2_20 (дата звернення: 15.04.2023).
29. Фіялка С., Мельник І. Напрями роботи редактора з дитячими інтерактивними виданнями. Технологія і техніка друкарства. 2021. № 1(71). С. 78–89. Режим доступу: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/46222/1/07_fiialka_sb_directions_editor.pdf (дата звернення: 15.04.2023).

30. Харлан А. П. Особливості редакційного опрацювання енциклопедичного видання. Технологія і техніка друкарства : збірник наукових праць. 2010. Вип. 4. С. 252–260.
31. Черниш Н. До питання про сучасну типологію енциклопедій. *Вісник Книжкової палати*. 2015. № 4. С. 3–9. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2015_4_2 (дата звернення: 12.03.2023).
32. Черниш Н. І. Тенденції розвитку українського енциклопедичного книговидання у ринкових умовах. *Наук. зап. Укр. акад. друкарства*. 2000. № 2. С. 91–93.
33. Черниш Н. І. Редагування енциклопедичних видань: теорія і практика. Львів, : Світ. 2015. 236 с.
34. Швецова-Водка Г. М. Типологія книги: навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів культури і мистецтв / Рівнен. держ. ін-т культури. К. : Кн. палата України, 1999. 68 с.
35. Шевченко В. Е. Художньо-технічне редагування : підручник. К. : Паливода А. В., 2010. 516 с.
36. Шубіна Л. Випуск сучасних українських дитячих енциклопедій: порівняльний аналіз та тематика спрямування. *Молода наука*. 2015. №2. С. 99–100.
37. 100 фактів про планету Земля / Джером Мартін та ін.; пер. з англ. Ганни Лелів. Київ : Книголав, 2022. 128 с.
38. 100 фактів про людське тіло / Сем Бер та ін.; пер. з англ. Ганни Лелів. Київ : Книголав, 2022. 128 с.
39. 100 фактів про науку / Алекс Фріт та ін. ; пер. з англ. Ганни Лелів. Київ : Книголав, 2022. 128 с.
40. 100 фактів про їжу / Джером Мартін та ін. ; пер. з англ. Ганни Лелів. Київ : Книголав, 2022. 128 с.

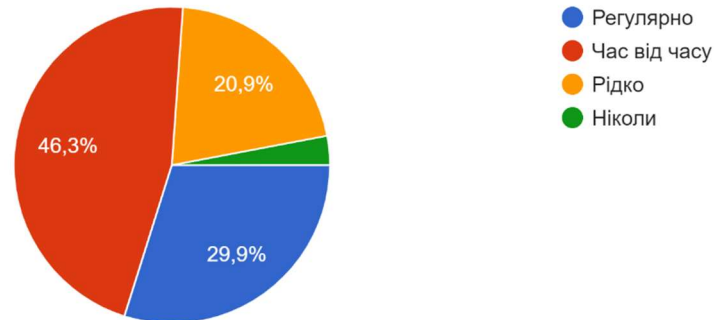
ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Результати анкетування

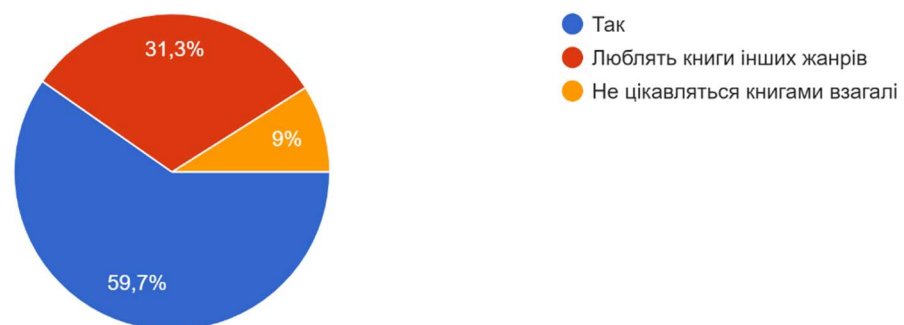
Чи часто ви купуєте дітям енциклопедії?

67 відповідей

Чи цікавляться ваші діти енциклопедичними виданнями?

67 відповідей

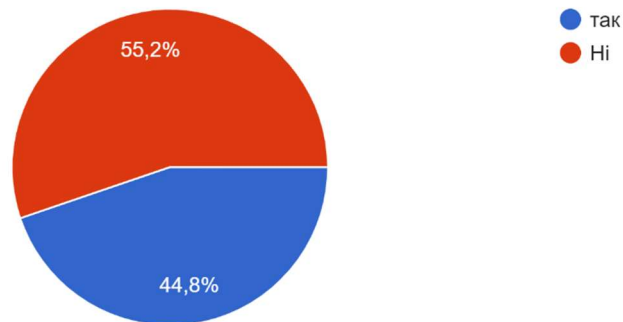
Відчуваючи необхідність дитячої енциклопедії якому варіанту надасте перевагу:

67 відповідей

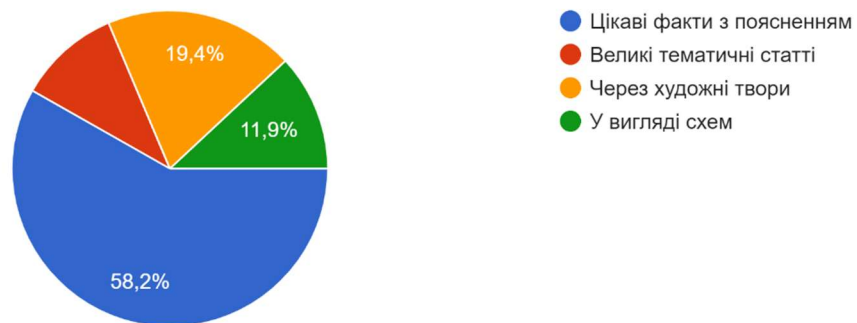
Чи чули ви раніше про серію дитячих енциклопедій "100 фактів про..."?

67 відповідей

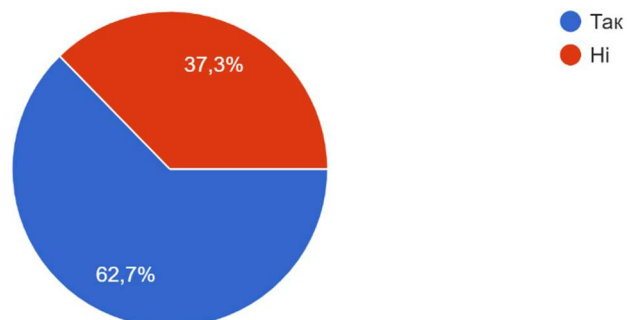
У якій формі ваші діти найкраще засвоюють інформацію?

67 відповідей

Чи впливає на ваше рішення щодо придбання енциклопедії наявність інтерактивних елементів (посилання; QR-коди та ін.)?

67 відповідей

16 Від прохолодного повітря... не застудишся.

- Деякі захворювання — **інфекційні хвороби** — передаються від людини до людини. До більшості з них призводять **мікроби** (крихітні істоти, як-от бактерії), а також **віруси**. Але інфекційну хворобу не підхопиш, просто перегрівшись чи перемерзнувши.

До застуд призводять різні віруси. Застудитися можна, тільки якщо контактуєш із кимось, хто вже підхопив вірус застуди.

Доторки
й поцілунки

Спільна їжа
й напої

Підхопити хворобу, торкнувшись сидіння унітазу, можливо...

...але підчепити вірус із дверної ручки — значно реальніше.

Хвилюватися, що захворієш, посидівши на унітазі — майже те ж саме, що боятися удару блискавки.

Більшість мікробів живуть лише всередині організму, але є й такі, що виживають поза тілом. Ось кілька бацил, які передаються між людьми, які торкнулися одного предмета.

E. coli
(бактерія)

Спричиняє
діарею

Streptococcus
(бактерія)

Викликає
біль у горлі

Norovirus
(вірус)

Викликає блювоту
й діарею

Шкіра не дає більшості мікробів проникнути до тіла. Найліпший спосіб не підхоплювати й не поширювати заразу — **ретельно мити руки**.

Рецензія
на дипломну роботу
«Особливості редагування енциклопедій для дітей
(на прикладі серії «100 фактів про...»)»
студентки IV курсу
юридичного відділення спеціальності «Журналістика»

Безух Лілії Миколаївни

Пропонована дипломна робота відповідає задекларованій темі. Студентка обгрунтувала актуальність та новизну роботи, чітко сформулювала мету, завдання, висвітлила теоретичне та практичне значення, об'єкт, предмет та методи дослідження.

У першому розділі з'ясовано історію становлення енциклопедій. Окреслено специфіку енциклопедичних видань. Розглянуто типологію, тематику, зміни й тенденції. Визначено місце енциклопедичної літератури у контексті дитячої. Подано основні риси поширених в Україні видавництв. Було досліджено доцільність створення дитячих енциклопедій у форматі серій.

II розділ присвячено дослідженню особливостей редагування дитячих енциклопедій. Розглянуто роботу редактора над дитячим довідковим та пізнавальним виданням. Проаналізовано книги серії «100 фактів про...»: «100 фактів про їжу», «100 фактів про планету Земля», «100 фактів про науку», «100 фактів про людське тіло», діяльність видавництва для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, які спеціалізуються на випуску довідкових видань. Подано психолого-педагогічну характеристику читачької аудиторії. Охарактеризовано науково-довідковий апарат довідкового видання як систему орієнтації читача у структурі видання. Визначено основні тенденції випуску видань. Досліджено тематичний спектр, автуру, оригінальність матеріальної конструкції та под. Здійснено аналіз реалізації виховної, навчальної, пізнавальної, комунікативної, естетичної функцій у обраній серії, особливості роботи редактора над текстовою частиною видань серії «100 фактів про...». Виокремлено схему типової статті, прослідковано за використанням засобів утримання уваги.

Позитивними аспектами роботи вважаємо проведене опитування учась у якому взяли батьки дітей, вік яких відповідає цільовій аудиторії серії «100 фактів про...» та наведені у роботі приклади, які демонструють високий рівень самостійності та аналітичності роботи. Проте висловиємо побажання юній дослідниці. На нашу думку, на основні дослідженого матеріалу, можна було б подати більш розгорнуті рекомендації, які спостерігаємо лише у висновках (один абзац). Запропонувавши їх видавництву, можна було б сподіватись на удосконалення досліджуваних видань.

Висновки чітко структуровані, аргументовані, доступно передають основні етапи та результати роботи.

Дипломна робота відповідає вимогам до такого виду робіт, а за умови успішного захисту заслуговуватиме позитивної оцінки.

Рецензент:
20 червня 2023 р.

Капітан В. С.

Ім'я користувача:
Владислава Капітан

Дата перевірки:
19.06.2023 15:16:39 MSK

Дата звіту:
29.06.2023 15:06:23 MSK

ID перевірки:
1015646578

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011655

Назва документа: Безух Лілія В-41

Кількість сторінок: 35 Кількість слів: 6925 Кількість символів: 52097 Розмір файлу: 2.57 MB ID файлу: 1015292585

1.11% Схожість

Найбільша схожість: 0.27% з Інтернет-джерелом (http://ukrbook.net/zakony/knygovydannya/N_13.pdf)

1.1% Джерела з Інтернету 200 Сторінка 37

0.13% Джерела з Бібліотеки 2 Сторінка 37

16.7% Цитат

Цитати 59 Сторінка 38

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел